

19 september 1969

Goedenavond, vrienden.

U weet het: wij zijn niet onfeilbaar, wij zijn niet alwetend. U bent het ook niet, maar als wij tezamen nadenken, komen wij misschien ergens te land.

Vandaag zou ik willen spreken over:

OPSTANDIGEN

Op het ogenblik schijnt er over de gehele wereld een soort golf van opstandigheid weg te spoelen. Deze neiging zich te verzetten tegen het bestaande, heeft allerlei aspecten van zowel geestelijk als materiële aard, die interessant zijn. Daarvan zou ik enkele met u willen beschouwen. In de eerste plaats moeten wij ons dan afvragen waar deze opstandigheid vandaan komt. De maatschappij is oververzadigd - niet alleen met goederen en mensen, maar vooral ook met ideeën. Er is van alles te veel. Wat gebeurt er nu, wanneer wij een oververzadigde oplossing van bijvoorbeeld zout of suiker bezien? Zij begint uit te kristalliseren. De amorfe massa gaat deels vorm krijgen. Alles wat kristal wordt, belemmert weer de overgebleven massa en beperkt het gebied, waarin zij op haar eigen wijze kan blijven bestaan. Iets dergelijks zien wij bij opstandelingen.

Wanneer wij denken aan de opstand van de jeugd, dan blijkt dat deze in haar rebellie niet in de eerste plaats schijnt te streven naar welvaart of zelfs maar naar vrijheid. Neen, zij zoekt een houding, waardoor zij een eigen karakter heeft - hoe dan ook - en beseft niet dat het karakter, dat zij aan de gemeenschap tracht te geven, gelijktijdig betekent dat zij de mogelijkheden die zijzelf heeft, verminderen zal. Het is in wezen wonderlijk. Er zijn jonge mensen, die zich tegen de welvaartsstaat verzetten en dit kunnen doen dankzij de welvaartsstaat, die hen - zelfs wanneer zij weigeren aan haar processen deel te nemen - een zeker minimum aan mogelijkheden en zekerheden blijft bieden, zodat voor hen in wezen de mogelijkheid tot bestaan gegarandeerd is.

Maar op dezelfde wijze zien wij bijvoorbeeld de rebellie van de ambtenaren. Nu hoort u daarvan waarschijnlijk veel minder, omdat een dergelijke opstandigheid niet in het openbaar kan komen, zonder zichzelf te frustreren. Oorspronkelijk was de ambtenaar de uitvoerder van bepaalde wetten en artikelen. Langzaam maar zeker is er in de maatschappij een oververzadiging van regels en wetten ontstaan. Hierdoor krijgt de ambtenaar steeds meer de neiging zelf maar te handelen, zoals het hem goeddunkt. Hij verwaarloost daarbij vaak grotere delen van het geheel van de voorschriften of gaat daar zelfs lijnrecht tegen in, omdat hij meent alleen op deze wijze snelle en juiste resultaten te kunnen verkrijgen. Dat hij hiermede de rechten van anderen en zelfs de rechtsorde van de maatschappij, waarin hij werkt, zou schenden, kun je hem niet duidelijk maken. Hij zegt eenvoudig dat de mensen het nut niet kunnen weten en dat zij alles niet kunnen overzien. "Ik kan dit wel, ik bepaal dus." Hierdoor is - al valt het wat minder op - een van de massa afgezonderde groep ontstaan, die aan de werkelijke waarden van de maatschappij op dezelfde onbewegelijke wijze weerstand is gaan bieden, als een groot deel van de jeugd doet. Zeg nu niet dat de jeugd beweeglijk genoeg is, maar de geesteshouding van de jeugd - en daarmee haar praktijk - is door de maatschappij maar heel moeilijk aan te tasten. Hierdoor valt het zowel de jeugd als de maatschappij heel moeilijk zich aan te passen en blijft een gebrek aan begrip heersen.

Dan is er nog de toenemende rebellie van een andere soort dan - zeg maar - ambtenaren: de officieren. Officieren zijn mensen die in een leger de leiding hebben, die alles volgens bepaalde regels doen of behoren te doen. Mensen voor wie de discipline de basis is van alle slagen. Naarmate in de maatschappij waarin zij zich bewegen, de discipline minder merkbaar is en zelfs een soort wetteloosheid kenbaar wordt, voelen zij zich steeds meer geroepen de orde te

herstellen en te handhaven. Er zullen dan ook heel wat militaire junta's naar de macht grijpen en soms het gezag in handen krijgen in de komende tijd.

Een andere vorm van opstand, die zich voor de meesten nog onopgemerkt voltrekt, is de rebellie van de grote commerciële instellingen. Deze instellingen hebben lange tijd gewerkt binnen het kader van een land, een volk, een wetgeving. Zij worden steeds meer betrokken bij de politiek en krijgen een steeds belangrijker rol toegemeten, bij wat de econoom de noodzaak tot exporteren noemt. Dit betekent dat de grotere bedrijven vooral steeds meer internationaal moeten gaan denken en reageren. Het gevolg is dat zij de nationale belemmeringen en pogingen tot regelen gaan zien als iets zeer hinderlijks, waaraan je je maar beter kunt onttrekken. Zij gaan langzaam en zeker steeds meer een eigen politiek voeren en proberen altijd weer deze politiek en de risico's daarvan te laten financieren door dezelfde gemeenschap, die zij geen zeggenschap en werkelijk inzicht in de verhoudingen van hun internationale rijk zouden willen geven. Nu moet u heus niet alleen denken aan bijvoorbeeld Verolme, maar denk rustig ook aan Daf, Philips, Aku, Unilever enzovoorts. Deze grote handelsrijken - want dat zijn zij in feite - kennen eigen methoden voor overdracht van kredieten en onttrekken zich zo in wezen aan alle pogingen tot controle van de geldmarkt door regeringen.

Door fusies, kartelvorming enzovoorts krijgen zij alle verbindingen en zekerheden die voor hen nodig zijn, terwijl zij - internationaal werkende - gelijktijdig nationaal de spanningen proberen hoog te houden door bijvoorbeeld te dreigen met een verlies van arbeidsplaatsen, zodat zij vanuit de staten, die zij tegen elkaar uit kunnen spelen, op drie manieren tegelijk weten te profiteren. Je kunt hen dit niet kwalijk nemen. Deze mensen hebben een handelsrijk. Het is niet hun bedoeling iemand werkelijk te benadelen. Zij menen dat hetgeen zij doen, zoals zij dit doen, voor volk, arbeiders, land, noodzakelijk en goed is. Zij hebben dan ook geen begrip voor het bij vele mensen levende verlangen een wat minder rigide regeling van de economie door banken en concerns te zien. De gewone mensen komen tussen al deze groepen, die star aan hun eigen denkwijzen en handelwijzen vast wensen te houden, steeds meer in het nauw te zitten. De amorfe massa, die alleen maar wat gelukkig wil zijn, vindt steeds minder plaats tussen de uitgekristalliseerde - in vorm vaak gelijke, maar in streven wel zeer differente - groeperingen, die zich in de staat, de handelswereld en ook in het denken van een groot deel van de mensen vormen.

Hiermede hebben wij de oorzaken voor een toenemen van de rebellie wel enigszins omschreven. Wanneer wij ons afvragen waarheen deze rebellie zal voeren, blijkt het antwoord in wezen eenvoudiger dan men veronderstellen zou: mensen kunnen pas leven en werken in gemeenschap, wanneer deze in een redelijk evenwicht verkeert. Wanneer de vele groepen het evenwicht verstoren, zullen zij dit evenwicht op den duur moeten herstellen, willen zij er niet zelf aan zich ten gronde gaan. Zodat wij mogen stellen een periode mee te maken, waarin een geheel andere vorm van maatschappelijk en economisch evenwicht haast zeker bereikt zal worden. Als ik er een gooi naar mag wagen, zal dit - volgens mij - wel over 4-5 jaren beginnen.

Het wordt anders. Dit betekent, dat wij bij alle pogingen tot zinrijke verandering te maken hebben met de weerstand van de nu reeds bestaande apparatuur. Wanneer je een autofabriek hebt en een nieuw type wagen wilt gaan fabriceren, heb je retooling nodig. Wat betekent dat men een vervanging en aanpassing van node heeft van alle bestaande werktuigen en gereedschappen. Wanneer je een economische structuur wilt veranderen en een nieuw evenwicht wil bereiken, zul je ook de apparatuur moeten veranderen die deze structuur leidt en beheerst. In een fabriek heb je een directeur, die kan zeggen hoe en wanneer dit moet gebeuren - zelfs al wordt hij er later uitgetrapt. In de wereld is er niemand, die dit zeggen en bevelen kan. Daarom blijft men met de oude instrumenten werken, zelfs al beseft men eigenlijk wel, dat men daarmee niet meer kan beantwoorden aan de eisen van een nieuwe vorm van wereldbesef of aan de eisen, die het scheppen van nieuwe evenwichten stelt. Wat kan er dan gebeuren?

Geleide economie is gebaseerd op het vermogen van een regerende groep, output - arbeidsproductie; input - kosten en grondstoffen - in evenwicht te houden. In- en export moeten een zekere balans bereiken, maar in deze balans moet mede verwerkt zijn het verbruik van de gemeenschap als geheel, zoals dit door regering, de staat, wordt opgeëist. Op het ogenblik, dat de burgers niet meer geneigd zijn zich in hun aandeel van het verbruik te laten beknotten, terwijl gelijktijdig de staat niet in staat is - of gewild is - haar aandeel in het verbruik te verminderen, ontstaan inflatoire tendenzen. In Engeland en Frankrijk ziet u sprekende voorbeelden van een dergelijke ontwikkeling. Een dergelijke inflatie betekent: niet alleen maar dat het geld minder waard wordt, maar het betekent dat de bezitters van gisteren de paupers van morgen zijn. Het betekent ook dat de verhoudingen in de gemeenschap zich zeer snel zullen wijzigen. Het betekent dat goederen waarde hebben en steeds meer waarde krijgen, terwijl geld steeds meer waardeloos wordt. De ware evenwichtigheid, die noodzakelijk is voor het goed functioneren van de economische structuur, wil er van vertrouwen en bestedingsmogelijkheid in gemeenschappelijke ondernemingen sprake blijven, valt weg.

De mensen reageren hierop. Hun zekerheden worden aangetast. Ook zij worden anders. Zij zijn steeds minder geneigd om vertrouwen te geven of zelfs maar zelf vertrouwen te scheppen. Voorbeeld: sparen doe je wel wanneer je meent dat je het bespaarde tenminste terugkrijgt. Overigens is degene, die dat nog denkt in deze dagen, gek of niet wijs..... Degenen, die nog sparen in deze tijd, anders dan voor een grotere besteding in de nabije toekomst, rekenen misschien, dat zij met een rente van 7% er wel uitkomen. Zij vergeten dan, dat zij over hun bezit belasting moeten betalen, zekere kosten hebben over de interest, terwijl de koopwaarde, die de hoofdsom vertegenwoordigt, met meer dan 7% per jaar daalt. Men weet het nog niet of meent dat het slechts een zeer tijdelijk verschijnsel is. Maar wanneer het geld per jaar 25% aan koopkracht inboet, dit terwijl een rente van 25% niet denkbaar is, daar dit economisch niet haalbaar is, zullen steeds meer mensen zeggen: ik spaar niet meer, ik ga eenvoudig meer verbruiken. Een inflatie brengt met zich een toename van de verbruiksstimulans, die op haar beurt weer een verdere ontwaarding van het ruilmiddel geld ten gevolge heeft. Het houdt in, dat bij een inflatie niet alleen maar geld in waarde vermindert, maar steeds meer zekerheden eveneens verdwijnen. Er ontstaat een algemeen wantrouwen, dat aanleiding is tot een inflatie van maatschappelijke zekerheden, zonder dat hierdoor enige werkelijke verbetering bereikt wordt, want bij een gevoel van financiële en maatschappelijke onzekerheid zijn het ook mentale, emotionele en zelfs geestelijke waarden, die in het geding konden.

De doorsnee mens is nu eenmaal zo, dat hij misschien wel kan geloven in een god die straft en beloont, maar voor hem liggen loon en straf voornamelijk op het vlak van het loonzakje, terwijl straffen eveneens voornamelijk het beeld geven van armoede, ziekte, of andere stoffelijk schadelijke waarden. Men kan een geestelijke of psychische ontwikkeling over het algemeen niet los zien van de maatschappelijke. Dit houdt in, dat een mens, die het minder goed gaat, het gevoel krijgt, dat zijn god - of onzichtbare machten - zich tegen hem wenden. Zijn innerlijke zekerheid, zijn gevoel van geborgenheid, raakt hij steeds meer kwijt, zodat hij gaat zoeken naar iets, wat een vervanging belooft. Deze vervanging kan elke willekeurige zijn. Wij krijgen dan ook in dergelijke omstandigheden een grote en steeds meer actief merkbare verschuiving op religieus en politiek terrein te zien. Voorbeeld: op Bali is - zoals u weet - een uitbarsting van een vulkaan geweest. De mensen waren zó overtuigd dat hun goden hen zouden beschermen, dat groepen van hen in de tempels bijeen bleven en zo door as en lava werden gedood. Degenen, die weg zijn gevlucht, zeggen grotendeels: de goden hebben geen macht meer. De godsdienst, zoals die daar bestond, is op het ogenblik bezig steeds meer folklore te worden. Ofschoon Bali in het begin niet vatbaar was voor de islam, begint nu de islamistische invloed op dit eiland steeds meer toe te nemen. De mensen zoeken een andere god, want de goden, die men had, deugen niet meer.

Wanneer je de zaak elders beziet, zie je soortgelijke tekenen. In de politiek bijvoorbeeld was Luns langere tijd de grote man, de expert van Nederland, die eenieder eerbied af wist te dwingen. Maar nu gaat het in de buitenlandse politiek niet precies zo, zoals men dit in Nederland graag zou zien en zijn contacten nodig, die men op ideële gronden meent te moeten verwerpen. Dus deugt Luns niet. Het betekent eenvoudig dat Luns, niet meer of minder

bekwaam is geworden, maar dat hij niet meer beantwoordt aan de dromen van velen. Het gevolg is dat grote groepen uitroepen: nog liever de eerst beste amateur aan dit werk dan nog langer Luns te moeten dulden, want hij heeft ons teleurgesteld. Wat krijgen wij dan? Een onrust, die onredelijk reageert en naar onredelijke middelen grijpt.

De opstandigen zullen deze onredelijke middelen hanteren, zonder zich daarbij ook maar iets te laten belemmeren door de opvattingen, of wetten, regels en belangen van de hen te leurstellende cultuur, regering enz. Dit heeft weer materiële gevolgen. Tegenwoordig is het heel gewoon dat iemand tegen een agent "boe" roept. Vroeger riepen zij "fuut", maar dat kwam op hetzelfde neer. Maar dat je op een gegeven ogenblik die agent zo gaat zien en steeds meer denkt aan de mogelijkheid hem ook met wapens te bestrijden, betekent dat je zijn gezag niet meer kunt aanvaarden. Wel zijn diensten, maar niet meer zijn gezag. Als je hem zijn gezag ontnemt, ontnem je de gemeenschap mede de orde, die op dit gezag is gebaseerd. Daarvoor in de plaats moet dan iets anders komen. Maar wat? Op die manier gist het overal in de wereld. Over Bolivia heeft u pas het een en ander gehoord. In Brazilië is het ook aardig aan de gang. In Argentinië staan links en rechts op het ogenblik tegenover elkaar. In Chili scheen de linkse revolutie tijdelijk onderdrukt, maar nu begint zij weer op gang te komen. Ik zou wel 1000 voorbeelden aan kunnen halen. In de landen gaat het niet om het bewust zoeken naar een vernieuwing in een zekere vorm. Het is alleen de hopeloosheid van mensen, die zich verraden voelen door dat, wat is.

Dit betekent, dat wij nu moeten vragen: is er een oplossing voor dit alles? Elke rebel heeft een oplossing. Er zijn mensen, die zozeer overtuigd zijn dat anderen dictators zijn, dat zij proberen een zelfstandige dictatuur te vestigen om zo de dictatuur van de dictators te kunnen verslaan. Als dat geen kolder is, weet ik het niet meer. Er zijn mensen die zo overtuigd zijn, dat armoede onaanvaardbaar is op deze wereld, dat zij zouden willen proberen eenieder zijn geld te ontnemen, om het aan de armen te geven. Deze mensen zoeken het daarbij natuurlijk vooral bij de rijkere, maar schijnen niet te beseffen dat, wanneer je de rijkere alles afneemt, zij de nieuwe armen zullen worden. Men denkt in termen, die in wezen onlogisch zijn. Eenieder is ervan overtuigd dat hij gelijk heeft.

De jonge kunstenaar, die probeert in Amsterdam een museum te bezetten, is ervan overtuigd dat hij recht heeft op de hulp en steun van de maatschappij. Hij denkt dat al die oude koek van deze oude naturalisten, die eigenlijk van niets afwisten en die nog niet tot de werkelijke innerlijke, de verborgen wereld, door konden dringen, maar voer voor burgers is, zodat men niemand schaadt door het beschouwen die kunst onmogelijk te maken of desnoods de kunstwerken zelfs wat te schaden. Zij waarden misschien wel het vakmanschap van de ouderen en mogelijk zelfs de compositie van hun werken, maar voor de jongeren is zelfs Rembrandt het toch niet werkelijk. Wat zij zelf hebben, is het enig juiste. Zij vergeten daarbij natuurlijk wel dat de medemensen wel bereid zijn grote sommen neer te leggen voor een Rembrandt en desnoods zelfs veel over hebben voor een werkelijk goede reproductie van zijn werken, maar voor hun gekriebel van lijnen en kleuren nog niet eens de f 50, = over hebben, die zij ervoor vragen. Overigens meen ik dat velen van hen verwaand genoeg zijn om te beginnen met een prijs van f 1000,=, maar als het erop aankomt, kun je vele van die hooggeprijsde werken op den duur wel voor f 25,= krijgen ook. Deze jonge kunstenaars menen alles met hun eigen maatstaven te mogen meten en vergeten daarbij dat zij deel zijn van een groter geheel. Hun groep is wel degelijk uit de werkelijke maatschappij uitgekristalliseerd.

Nu kun je wel uitroepen, dat de maatschappij deze mensen weer uit hun verstarring in zich op moet lossen, weer in haar geheel op moet nemen. Maar hoe? Die maatschappij is verzadigd, er is geen kans meer voor iets anders, voor iets nieuws, wanneer het oude gehandhaafd wordt. Zodra een maatschappij kan zeggen: mensen, hier ligt een geheel gebied van nieuwe mogelijkheden voor eenieder braak, daarin kun je jezelf maken of breken naar eigen believen, dan zijn vele mensen bereid al het andere te aanvaarden, omdat zij een mogelijkheid hebben - of zij deze gebruiken of niet - om zichzelf te zijn en zichzelf tot iets te maken. Dan kan men

immers, wanneer men wil, zichzelf zijn, zichzelf bewijzen, aan zichzelf in de wereld op een bepaald terrein zijn experimenten doen, zonder dat iemand zich daarmee verder bemoeit.

Wanneer er geen ruimte is voor het werkelijk nieuwe op meer persoonlijk gebied, wordt eenieder ontevreden. Men zal dan de neiging hebben om desnoods al het oude maar af te breken om zo ruimte te krijgen, waarin men zelf het nieuwe tot stand kan brengen. Zoals er mensen zijn, die toch werkelijk veel mooie gebouwen en zelfs steden zouden willen afbreken, alleen maar om hun nieuwe gebouwen daarvoor in de plaats te kunnen zetten, die wel véél minder mooi zijn, maar tenminste nieuw en modern genoemd kunnen worden. Je kunt het de mensen die willen bouwen, niet al te zeer kwalijk nemen, want overal waar geen ruimte meer is voor het nieuwe, waar een oververzadiging optreedt, ontstaat afbraak. Waar afbraak ontstaat, ontstaat strijd, want er wordt nooit voldoende afgebroken om eenieder de kans te geven in het nieuwe zichzelf te bewijzen, zodat er steeds veel ten onder gaat dat bruikbaar zou zijn, terwijl verschillende groepen alles doen om elkaar te kunnen beletten voor hetgeen afgebroken werd, iets redelijks of zelfs iets goeds, in de plaats te zetten.

Laten wij eens nagaan welke terreinen het gemakkelijkst worden afgebroken, waarop men afbraak zou willen plegen. Zij worden door bestaande machten beheerst, die desnoods met geweld zich door kunnen zetten tegen elke poging tot afbraak of vernieuwing. Alleen een kerk bijvoorbeeld, of een dergelijke instelling kan dit niet. De studenten en jongeren gaan agentje pesten. In de kerk gaan progressieve priesters bisschopje pesten. De kern komt op hetzelfde neer. Alleen dit: de jongeren vinden dan op een gegeven ogenblik desnoods, wanneer het nodig is, een leger tegenover zich. De kerk kan alleen de priesters zeggen: ik erken jullie niet meer, ik wijs jullie uit. Dan is de kans groot dat deze jonge priesters zeggen: jammer, maar goed, dan beginnen wij een zaak voor onszelf. Juist de meer geestelijke terreinen zijn hierdoor het sterkste vatbaar voor pogingen tot afbraak, experimenten en vernieuwingen. Nu wil ik niet beweren dat het kwaad kan dat in het kerkelijke denken bijvoorbeeld een vernieuwing tot stand wordt gebracht en dat een dominee op een zeker ogenblik leert dat ook hij eenvoudig naakt geboren werd en niet op bijzondere wijze in den here werd ontvangen. Aan de andere kant meen ik toch dat een mens geestelijk iets nodig heeft, dat hem houvast geeft. Naarmate er meer theorieën komen en meer denkbeelden naar voren worden gebracht - en wat is meer vatbaar voor denkbeelden dan een gelovige - neemt de zekerheid af. Wat je ook wilt beweren, er zijn altijd wel een paar gelovigen die je willen geloven. Geloof dat nu maar.

Het gevolg is dat men vooral mentaal met experimenten begint. Al de anarchistische denkbeelden van deze tijd - die zeker voor de vernieuwing hun verdienste kunnen hebben - moeten worden gezien als een poging om een nieuw terrein open te leggen voor het bouwen van werkelijk zinvolle ideeën. Om dat te kunnen doen, tracht men bijvoorbeeld de godsdienstige denkbeelden te vernietigen. De bolsjewisten hebben hetzelfde gedaan. Er is een tijd geweest, dat de marxisten en vooral de communisten overal, waar zij de macht in handen hadden, probeerden alle kerken te ontheiligen of te vernietigen, dat zij spotprocessies hielden enzovoorts. Tegenwoordig is dat er wel een beetje af. De reden voor dit alles was, dat zij - bewust of niet - hun eigen denken in de plaats van de godsdienst wilden stellen. Wat was het resultaat daarvan? Een vorm van denken, die andere formuleringen kent, maar verder de oude normen van godsdienstigheid zeer sterk begint te benaderen. Er worden dan wel geen sacramenten toegediend, maar er zijn rituelen, plechtigheden en bijvoorbeeld het burgerlijk huwelijk wordt omgeven met plechtigheden, waardoor het bijna een sacramentaal karakter krijgt, inclusief een soort inwijding of inzegening en orgelspel. Samenkomsten worden geopend of besloten met mooie spreuken. In China geloven zij niet in de bijbel en noemen alle godsdienst bijgeloof. Daarvoor schermen zij, feller dan de felste calvinist ooit met spreuken uit de bijbel deed, met de woorden van voorzitter Mao. Een christen heeft zijn bijbel, de Chinees heeft zijn rode boekje.

Ik geloof dat men vergeten heeft dat er, naast het materiële vlak, een geestelijk niveau van bestaan is, maar onbewust op zijn wijze daar weer op terugvalt. Dat geestelijk niveau is door de godsdiensten en andere leringen wel niet geheel omschreven en kan niet logisch worden verklaard of geformuleerd, maar het is een gebied, waarmee de mensheid 10.000 jaren lang

heeft geleefd, waarin die mens 10.000en jaren lang heeft gezocht naar zichzelf. De godsdienst, de esoterische school, het geestelijk systeem, zijn niets anders dan de weergave - weliswaar in beknopte en zeer beperkte vorm - van dit totaal en bovenzinnelijk ervaren van een gehele mensheid. Wanneer je ontkent dat de basiswaarden - niet de uiterlijkheden - van het geloof ook vandaag nog moeten voortbestaan, zoals sommige rebellen van heden willen doen, dan ontnem je de mens zijn verbondenheid met de mensheid. Dan kun je wel allerhande geestelijke bouwwerken nieuw op gaan richten, maar veelal ontbreekt dan het werkelijke vuur, het elan, de algehele overgave aan de idee.

Tegenwoordig spreekt men over kruistochten, maar geen Peter van Amiens kan vandaag aan de dag op een marktplein gaan staan en de stad uitmarcheren na enkele uren met een klein leger achter zich, dat bereid is alles achter te laten. Er is geen grote man meer. Zij zijn er geweest: Napoleon, Hitler, Churchill, Kennedy, tot op zekere hoogte. Op het ogenblik zijn er geen werkelijk grote geestelijke mensen meer. Mannen die een geloof hebben, dat hen verder brengt dan alleen maar een religieuze stelling en de handhaving van gewoonten in de praktijk. Het is een actueel probleem, want dit gebrek aan werkelijk geloof resulteert - vreemd genoeg - bij de groepen, die nog niets anders hebben gevonden, in een fanatisme en bij degenen, die wel experimenteren, in een toenemend gebrek aan zelfvertrouwen.

In de komende tijd zal dit gebrek aan zelfvertrouwen enerzijds, en het fanatisme anderzijds, een grote rol spelen in de wereldgeschiedenis. De geestelijke revolutie zal terug zwenken naar een meer godsdienstig leven en vaak zal men teruggrijpen naar godsdienstige gebruiken van een meer primitief karakter, dan men de laatste tijd openlijk erkende. Dit geeft overigens niet zoveel, want de laatste tijd was godsdienst iets steriels geworden, een soort klinisch godsdienstig gebeuren, waarbij god de vader en god de zoon ontsmet en wel ten tonele gevoerd door in a-septische gewaden geklede heren, die met al hun antiseptische maatregelen de besmettingen van hun eigen geest niet uit de godsdienst verwijderd kunnen houden. Een terugkeer tot grotere levendigheid en wat primitiviteit mag volgens mij wel.

Er is niemand in de nu bestaande structuren, die deze godsdienstige ommekeer kan begrijpen. Integendeel: wanneer men er iets van begrijpt, tracht men door te zetten, maar alleen voor eigen groep en in eigen geest. Dan krijg je figuren als Ian Paisley. Wanneer zij proberen om het alles goed te doen en toch het oude te behouden, krijg je te maken met goed menende, maar niet werkelijk effectieve figuren als een monseigneur Bluysen. Deze mensen gaan of wel te ver of niet ver genoeg. Zij geloven te veel in eigen recht of zijn te wantrouwend tegenover hun eigen gevoel van noodzaak en rechtvaardigheid. Onze oriëntatie op de geest en op god moet voortkomen uit een zelfvertrouwen, dat het mogelijk maakt ook boven de menselijke en de mentale wereld zo nu en dan eens contact te maken, een hoge bedoeling, waarin je vertrouwt en waaruit je de kracht krijgt om niet anderen je wil op te leggen, maar jezelf te herscheppen tot een nieuwe waarheid en zo je omgeving te beïnvloeden.

Omdat het geloof er op deze wijze praktisch niet meer is, kan ik u wel enkele dingen voorspellen. Hoe groter de organisaties zijn, hoe kwetsbaarder zij zullen zijn in de komende tijd en hoe gemakkelijker zij uiteen zullen vallen in allerhande brokstukken en kruimels. Hoe groter het gevoel van zelfrechtvaardiging en erkennen van de noodzaak daartoe wordt bij grotere groeperingen, hoe minder aanhangers zij zullen krijgen. Hoe meer men probeert anderen te overtuigen van zijn gelijk, hoe minder men de kans krijgt om aanhangers te winnen, die niet hun eigen richting in de eerste plaats willen volgen. Dat betekent geestelijke, sociale en economische onrust. Soms zie je die onrust al in deze dagen duidelijk tot uiting komen. Denk eens aan de eigenaardige geschiedenis tussen Moskou en Peking. Mensen die samenwerken voor een 'vrije wereld van arbeiders zonder uitbuiting', bestrijden elkaar uit wantrouwen omtrent elkaars bedoelingen en onzekerheid ten aanzien van eigen volk. O ja, er is een supergeheime bespreking geweest tussen deze landen. Ik zal het voornaamste hier kort weergeven, al hebben de betrokken personen over de toespraken 20 minuten gedaan. "Kameraad, wij moeten natuurlijk de toekomst van het communisme zeker stellen. In de eerste plaats moeten wij de middelen scheppen om de macht in eigen land geheel in handen te

houden en ons volk te richten op een doel, zonder dat een wereldexplosie kan ontstaan, voor wij de meerderheid hebben verkregen".

Daarom kunt u er wel zeker van zijn, dat zij voorlopig tegen elkaar blijven schelden en ageren. Alleen is men wel overeengekomen, dat bepaalde dingen niet zouden gebeuren. Zo hebben de Russen beloofd bv., dat zij niet in Sekiang binnen zouden vallen om bepaalde installaties te vernietigen, waartegenover de Chinezen hebben beloofd voorlopig geen tanks en andere zware wapens in te zetten tegen de Russische grenstroepen. Volgens de afspraak zou het moeten blijven bij weinig schermutselingen met gebruik van wapens, en vele ongewapende incidenten. Kortom: men heeft beloofd elkaar alleen maar af te ranselen en niet met technische middelen dood te maken. Overigens vertrouwen de partners elkaar niet, naar ik meen. Maar wat is dit anders dan een voorbeeld van wanhoop.

In China geloven de voormannen kennelijk niet meer geheel in zichzelf, want met al hun geschreeuw en propaganda zijn zij niet zover gekomen, dat zij de massa linksom - rechtsom kunnen laten maken naar believen en vooral, wanneer zij eens links uit de flank en dan weer rechts uit de flank commanderen, lopen de mensen veel te lang in de oude richting door. Zij zijn geen werkelijke bazen meer: er zijn teveel stromingen in het volk, die zij niet begrijpen of aankunnen, zodat zij het gevoel hebben dat zij heel erg voorzichtig moeten zijn. Daarvoor heeft men dan een haat- en propaganda object nodig; vooral als het kan een, waarin toch nog bepaalde broederlijke gevoelens een rol kunnen spelen, zodat excessen - waar nodig - betrekkelijk snel op gevoelsgronden afgeremd kunnen worden.

In Rusland is het al net zo: men kan zich daar niet permitteren om openlijk te doen, wat men onderhands al enkele malen heeft geprobeerd: een overeenkomst te sluiten met de USA. Wanneer men dit openlijk zou doen, is de kans nu groot, dat het merendeel van het Russische volk zou denken, dat hun voormannen hun de afgelopen jaren hebben bedrogen. Met als gevolg, dat men voor het gezag nog minder hard zou lopen, dan nu reeds het geval is. Nu betreurt men nog de acties van de regering, maar gelooft toch, dat men met het nemen daarvan wel gelijk heeft gehad. Zou men echter met de "kapitalisten" samen gaan werken, dan zouden de vele Russen, die geloven in de tot nu gevoerde propaganda, spreken van verraad en op zijn minst weigeren nog ergens aan mee te werken. Vergeet niet, dat men altijd degene, die zich naar het Westen wilde wenden, heeft vervolgd, veroordeeld en zwart gemaakt. De Russen zouden op een dergelijke steup van hun regering reageren met een: nu hebben onze leiders hetzelfde gedaan. En dit, terwijl het regeren per geheime politie steeds moeilijker wordt. De Russische leiders hebben grote zorgen.

Dacht u dat het alleen in die landen zo was? Kijk dan eens naar de bond van Zuid-Amerikaanse staten en de intriges, die zich daar afspelen, omdat vele staatslieden niet zonder meer vriendschappelijk tegenover de USA durven staan. Kijk eens naar de strijdigheden tussen de altijd gepropageerde grondbeginselen en de werkelijk gemaakte afspraken, bijvoorbeeld in natoverband, de misleidingen van de EEG, die men oneerbiedig wel het eerst-eten-genootschap noemt. Over de Benelux hoeven wij ook niet meer te praten voorlopig. Als het nog even zo verder gaat, is het geen bene-lux meer, maar vodden en benen. Alle grote instellingen, verbonden en machtsblokken komen in gevaar, omdat hun propaganda en de uiteindelijke noodzakelijke werkelijke houding te veel afwijken, zodat er geen vertrouwen meer is bij de volgelingen. De eenheid van de Arabische wereld staat op springen door een dergelijk wantrouwen. Overal zien wij dezelfde verschijnselen. Het is of er niets meer is, waarin men nog werkelijk durft te geloven.

Er is ook geen consequent doorvoeren van beginselen en vervullen van beloften meer. Niemand durft het nog aan te zeggen: zó was de afspraak en anders niet. Men heeft het compromis tot heiligdom en schuilkelder gemaakt, waarin eenieder kan wegvlugten voor mogelijke tegenstromingen of te zware verantwoordelijkheden. Het compromis betekent ook het scheppen van een toenemend onbegrip en een langzaam verloren gaan van alle vertrouwen en geloof. Op het ogenblik dat men spreekt over Jezus en bijvoorbeeld een compromis zou willen maken met de moslimwereld door te zeggen: wij staan niet langer op de

goddelijkheid van Jezus, maar zullen gezamenlijk overeenkomen, dat Jezus een groot profeet was, lopen de christenen weg uit de kerken. Indien men zou zeggen: Jezus was de grootste profeet met een goddelijke oorsprong, zouden de christenen misschien dit nog kunnen aanvaarden, maar zouden de islamieten wegllopen, omdat zij uitgaan van het standpunt: er is maar één god en Mohammed is zijn (enige grote) profeet. Het vreemde is dan, dat men een dergelijk godsdienstig voorbeeld wel onmiddellijk begrijpt, maar niet inziet dat soortgelijke ontwikkelingen zich maatschappelijk overal voordoen. Het oude bestel kraakt in alle voegen.

Nu kun je er natuurlijk Wim Kan bij gaan halen, die dan wel weer een "Lijmen, Jan" zal aanbevelen, maar al is het een andere Jan, de lijm blijft hetzelfde en heeft aan houdbaarheid verloren. Met lijmen ben je er niet in deze tijd. De structuur moet veranderen. Zij kan alleen veranderen, wanneer een geestelijke structuurverandering plaats vindt. De rebellen van vandaag rebelleren - helaas - veelal tegen het verschijnsel en binden zich gelijktijdig vaak star aan denkbeelden, waarin zij zelf niet geheel kunnen geloven en waardoor zij een onvoldoende zelfvertrouwen hebben. Daarom gaat de wereld nog een paar wonderlijke jaren tegemoet. Wonderlijke jaren vooral, omdat, zoals ook vele grote uitvindingen tot stand kwamen, de meest spectaculaire ontwikkelingen en de meest opvallende geestelijke en andere vernieuwingen zullen geschieden als per ongeluk en zeker voor eenieder, zelfs de vernieuwer zelf, onverwacht. Er komen jaren vol verrassingen en onverwachte gebeurtenissen. Jaren vol van de ineenstorting van oude denkwijzen en idealen.

Misschien zien wij dan ook eindelijk een wereld, die gaat begrijpen dat ruimte maken en vernieuwing niet alleen betekent: slopen, maar gaat beseffen, dat je op het oude voort kunt bouwen. De fundamenten van het oude zijn vaak de beste dragers voor het gebouw van het nieuwe. Pas wanneer je dit beseft, zó kunt denken en innerlijk kunt leven en geloven, zal men een grote stap voorwaarts doen. Dan zullen de rebellen van vandaag eindelijk de erkende en werkelijke vernieuwers zijn geworden, die morgen de wereld zo hard van node heeft.

Vraag: Hoe komt u zo goed ingelicht?

Antwoord: Over dit alles is er nogal gespeculeerd in vele kringen. Nu heeft iemand in de geest die zaken uitgepluisd voor een groep in Californië. Hij deelde dit mee. Ik dacht zo: de mensen hier zullen ook wel in Moskou en Peking geïnteresseerd zijn. Een soort rozijn om het brood, noodzakelijk voor de voeding wat smakelijker te maken.

Reactie: Uit hetgeen de Orde vele malen heeft gezegd, maak ik op dat de geest deze vernieuwing zo al niet bevordert, dan toch met een welgevallig oog gadeslaat. Wat nu gebeurt, ligt geheel in het straatje van hetgeen u vroeger gezegd hebt.

Spreeker: Wij trachten zoveel mogelijk de mensen te helpen en te begeleiden in de onvermijdelijke veranderingen van deze tijd. Voorts zou ik willen zeggen: alles wat nu gebeurt, past in het straatje van eenieder, die het voortbestaan van de mensheid ter harte gaat, of hij mens of geest is.

Reactie: Uit uw voordracht van zoeven kon ik dit niet opmaken.

Spreeker: Wij spraken dan ook niet over het werk van de geest, maar over de rebellen. Als u goed hebt geluisterd, zult u op de achtergrond steeds weer mee hebben horen klinken: geestelijke vernieuwing, verandering en de noodzaak daartoe. Hetgeen nu besproken werd, vormt geen afwijking ten aanzien van al hetgeen u reeds eerder gehoord hebt, maar is eerder een aanvulling daarop.

Vraag: Maar het gezag dan, dat nu van alle kanten wordt aangetast? Het gaat mij niet om de gezagsdragers, maar om het gezag, dat als zodanig niet meer geaccepteerd wordt.

Antwoord: Een gezag kan pas aanvaard worden, wanneer het niet meer gezien wordt als een onaantastbaar prerogatief van de gezagsdrager. Om het eenvoudiger te maken: men is wel degelijk bereid een gezag te aanvaarden, mits men vanuit zich de noodzaak van dit gezag erkent. Zodra gezag iets wordt, wat anderen hebben, zonder dat wij ook maar begrijpen

waarom zij het op een bepaalde wijze uitoefenen en vaak het gevoel hebben, dat zij hun gezag voor een groot deel zelfs in het verborgene uitoefenen, is het niet meer aanvaardbaar.

Reactie: Je krijgt de indruk, dat men zegt: gezag 'an sich' is overbodig en....

Spreker: Dit hoort u door niemand zeggen. Zelfs wanneer er relletjes zijn, is er ook bij de opstandelingen een zekere vorm van leiding en kent men sommigen gezag toe. Denk aan de Maagdenhuisrel. U ziet dat zich hier als spontaan een groepje vormde, dat leiding gaf en regels stelde, terwijl de leiding van de groep toch door alle aanwezigen zonder meer op den duur erkend werd. Bij de rebellen zijn toen niet slechts enkelen als gezagsdragers, maar enkelen zelfs als handhavers van orde opgetreden. Gezag wordt niet zonder meer afgewezen. Het verschil is, dat voor u gezag altijd verbonden is aan een instantie, maar dat een reële erkenning van gezag voor eenieder pas eerlijk mogelijk wordt, wanneer het niet meer gebonden is aan een persoon of instantie, maar aan een voor ieder kenbare noodzaak tot samenwerking.

Vraag: De jongelui, die de rebellen vormen, zijn eigenlijk de belichaming van geesten. Dat zijn toch zeker onontwikkelde geesten, want waarom zouden zij anders zo reageren?

Antwoord: In de eerste plaats zijn lang niet alle rebellen jongelui. In de tweede plaats zou ik willen opmerken, dat een ontwikkelde geest sneller en eerder reageert dan een onontwikkelde geest. Vergeet één ding niet: als wij de bijbel mogen geloven, was de eerste rebel in deze cyclus van het Al een aartsengel, een van de hoogst bewuste geesten. Wanneer u reageert: waar een aantasting van het gezag plaats vindt, moet dat toch wel door een stomme onbewuste geest zijn, zou u daarmee uiterlijkheden beschouwen als bepalend voor het peil van de geest. Ik zou u er in dit verband op willen wijzen, dat vele grote geesten op aarde in hun uiterlijk en gedrag, volgens de normen van hun tijd, nu niet direct uiterst correct waren. Juist de grote en vaak meer bewuste geesten waren degenen, die zich in vele gevallen niet hielden aan de regels van degenen, die zich als goede en bewuste mensen wensten te beschouwen. De zogenaamde fatsoenlijken en bewusten riepen uit: "hoe groter de geest, hoe groter het beest", niet beseffende, dat zij in hun eigen gebonden-zijn aan de gelijkvormigheid van aldag en regels, eerder de instinct-gebondenheid van een beest vertoonden, dan degenen, die zij van beestachtigheden beschuldigden.

Reactie: Maar hun uitlatingen doen mij toch denken aan de dieren.

Spreker: De uitingen van de mens behoren die van een bewuste geest te zijn. De uitlatingen van de massamens bewijzen, dat menigeen zich als deel van de massa gedraagt, als kuddedier, wat over het algemeen weer wordt beschouwd als een hoogtepunt van burgerlijk fatsoen.

Op grond daarvan moeten wij stellen, dat fatsoen vaak beestachtiger is dan rebellie....

Reactie: De oververzadiging scheidt eigenlijk alleen maar de gelegenheid. De oververzadiging zelf heeft een andere oorzaak. Het is een reactie van toestanden, die men lange tijd heeft aangenomen, maar die op den duur zover gereguleerd werden, dat men zich daarmee niet meer kon verenigen.

Spreker: Je zou het zó kunnen zeggen: de drang tot ontwikkeling en vernieuwing is inherent aan alle positief gerichte entiteiten, ook wanneer zij leven in menselijke vorm. Als zodanig blijft deze drang door alle tijden heen bestaan. Zodra ten aanzien van de milieumiddelen een oververzadiging - van welke aard dan ook - ontstaat, zal gelijktijdig een rebellie ontstaan tegen de gevestigde orde, die geen mogelijkheid tot positieve ontwikkeling meer biedt en zo kristalliseert uit de oververzadiging en de acties als gevolg daarvan een nieuwe benadering van de problemen. Dat die benadering dan soms de ondergang betekenen kan van het toch wel door allen gewaardeerde bestaande, zien wij bijvoorbeeld in het oude Rome. Zolang Rome zichzelf verdedigde, was de Romein - en zeker de patriciër - een edel mens. Misschien was hij wat boers en ruw zo nu en dan, maar zijn handelen was, volgens de normen van zijn tijd, edel. Naarmate het Romeinse rijk groter wordt, wordt de stad Rome meer een wereldcentrum. In dat wereldcentrum zijn alle mogelijkheden van de tijd als het ware reeds vervuld, terwijl de stad zelf overbevolkt raakt. Toen, in die tijd - het zich werkelijk naar andere delen van de

wereld begeven, waar wel mogelijkheden zijn, duurt jaren en niet eenieder heeft de gelegenheid daartoe - ontstaan groepen van rebellen. Vreemd genoeg waren dit patriciërs. Een patriciër kon nu eenmaal niet uit de stad naar het leger gaan zonder dat hij een rang had. Dit vereiste een zekere mate van kennis en vooral relaties en aanbevelingen. Niet eenieder kon deze kans volgen om zich buiten de stad te bewijzen. Maar voor de patriciër was het moeilijker dan voor anderen. Het gevolg was, dat jeugdige groepen edelen door de straten trokken als een moderne jeugdang, mensen mishandelden, roofden, vrouwen stalen enzovoorts. Zij werden beheerst door de behoefte aan iets anders. Vreemd genoeg zien wij diezelfde opstandige, losbandige en vaak onverantwoordelijke jongeren de basis vormen voor het Romeins christendom, dat als het ware het imperium uiteen doet vallen, maar de krachten daarvan in zich opslokt en zeker nog 1000 jaren lang zal blijven handhaven, zij het op een ander niveau.

Als u het zo beziet, gaat u het misschien op een wat andere manier begrijpen: de drang tot iets anders, de behoefte om iets te zijn, om te beleven, is er altijd. In een maatschappij, waar, hoe dan ook en op welk vlak dan ook, een oververzadiging optreedt in het milieu ten aanzien van bestaande regels en erkende mogelijkheden, zien wij steeds weer een revolutie losbreken, die in het begin schijnbaar anarchistisch is, maar in feite een langzaam zich overzetten naar een andere vorm van leven, welke ontdekken en werken betekent, welke uiteindelijk resulteert in een teniet gaan van het oude, maar gelijktijdig iets nieuws doet ontstaan, dat vaak krachtiger en belangrijker van invloed is dan hetgeen eerst bestond. Rome beheerste een klein deel van de wereld. Het christendom kan met enige trots zeggen, dat het zeker 3/4 van de wereld in denken en handelen heeft beïnvloed.

Vraag: De jeugd spreekt over een communicatiestoornis: de oude maatschappij heeft een spreekwijze ontwikkeld, die niet meer oprecht is, er is een gebrek aan menselijke waarden of de overdracht daarvan. Hoe zou u dit in dit verband zien?

Antwoord: Wanneer de jongeren leren hun eigen menselijke waarden juist te waarderen zullen zij in staat zijn bij de ouderen meer begrip voor deze waarden te doen rijzen. Zolang zij proberen de ouderen zonder meer hun denkbeelden op te dringen - wat in feite vaak het geval is - en zich afsluiten voor de ouderen, berust de communicatiestoornis niet meer op een elkaar niet kunnen begrijpen, maar vooral - en vooral vanuit de jeugd -, op een elkaar niet willen begrijpen. Een enkele keer - dat geef ik toe - is ook het omgekeerde het geval. Dat vloeit dan voort uit het feit, dat de jongere zijn waarde niet maatschappelijk ziet, terwijl de ouderen maatschappelijk heeft leren leven en denken. Om het eenvoudig en modern te stellen: ondanks zichzelf denkt de oudere generatie sterk sociaal, terwijl de jongere generatie wel sociaal voelt en bewogen is, maar in denken en reactie eerder a-sociaal optreedt. Ik geloof dat de jonge mensen, die met alle geweld anders willen zijn, het recht hebben dit te zijn, maar dan niet zonder meer het recht hebben gelijktijdig van anderen zonder meer een erkenning op basis van algehele gelijkwaardigheid te eisen. Wie een verschil creëert, moet ook de gevolgen daarvan zelf willen aanvaarden en verwerken.

Het vreemde is, dat de langharige, die dit inderdaad doet, met de oudere tot een redelijke communicatie en erkenning van gelijkheid komt. De doorsnee langharige is geneigd de erkenning van gelijkwaardigheid zonder meer - schijnbaar alleen op grond van zijn haar - te eisen, en is kennelijk niet al te zeer geneigd die gelijkwaardigheid ook te verdienen. Wanneer je zelf verschillen maakt, moet je ook de overbrugging daarvan op jezelf nemen en niet van anderen eisen dat zij dit werk voor je doen. Vele jongeren schijnen niet veel lust te hebben dit zelf te doen. Vooral wanneer je niet gelooft in eigen waarde en kunnen, is het ook gemakkelijker om te roepen: men begrijpt ons niet, men verstaat ons niet. Daarbij wordt vaak over het hoofd gezien, dat zij wel eens door anderen te goed begrepen en verstaan zouden worden, zodat de afwijzing daarop gebaseerd is. Ik meen, dat wij hiermede de beschikbare tijd hebben verbruikt. Ik hoop, dat het geheel u interesseerde.

Het gaat hier niet alleen om de jongeren. Vandaag of morgen - jonge vrienden, wees voorzichtig - krijgt u te maken met de revolutie van de AOW-ers. Overal gist het. Overal denkt men extreem, zij het links of rechts. Mannen, wees voorzichtig: de vrouwen gaan zich

organiseren en komen in opstand. Vrouwen, wees voorzichtig: mannen gaan uw terrein van schoonheid en mode betreden en zijn niet zo vatbaar meer voor uw kunstmatig aangedikte charme, dat zij al het andere daarvoor willen vergeten. Wees voorzichtig, want de rebellie van vandaag is niet het voorrecht van een stand, een generatie, een groep. Het is een kristallisatieproces, dat alle lagen van een bevolking, alle soorten mensen op deze wereld, meetrekt. De enige uitzondering daarop zijn misschien zij, die tot een geestelijk ontwikkelen van hun besef gekomen, juist daardoor de bewegelijkheid en zelfstandigheid kunnen behouden, die het mogelijk maakt de starre denkbeelden en reacties van de vele groepen te verstaan, zonder daaraan horig, onderdanig te worden. Daarbij wil ik het dan laten. Goedenavond.

ESOTERIE

Goedenavond, vrienden.

Wanneer je over alles nadenkt, wat er in het leven is, kom je meestal tot de conclusie, dat je het niet werkelijk weet. Het eerste begin van alle bewustwording is eigenlijk de erkenning dat je niets zeker weet. Door de betrekkelijkheid van hetgeen je rond je ziet en ervaart, te erkennen, houd je steeds weer ruimte over voor onderzoek en erkenningen in het meer absolute, dat er anders uitziet dan wij ons voor kunnen stellen. Een absolute wereld omvat alles. Maar kunnen wij ons iets voorstellen, waar niets meer nodig is? Vanuit ons standpunt is dit een versterkte wereld. Wij kunnen ons niet voorstellen, hoe een melodie vastgelegd kan zijn, onveranderlijk en toch voortdurend herbeleefd kan worden.

In het verleden hebben de mensen wel eens geprobeerd een soort beeld van dit absolute te maken. Grote kathedralen hebben zij gebouwd en in deze kathedralen hebben zij hun eigen ritme, hun eigen geloof, hun humor, ja, zelfs hun mistroostigheid en hun trots neergelegd. In een vreemd kantwerk van lijnen en versieringen hebben zij een soort melodie in steen geschapen. En mensen die daarvoor gevoelig zijn, voelen ook nu die melodie vaak nog aan. Het is als het ware één geheel. Het is er altijd, maar als je er mede in contact komt, beleef je als het ware alles afzonderlijk, waardoor het stenen geheel weer tot één soort melodie wordt, een levend lied, dat in steen gefixeerd mag zijn, maar in de mens steeds weer losbreekt.

Zó is het absolute, het totale. Het is er, met alle gegevens, mogelijkheden en voorstellingen er in, die wij ons maar kunnen denken. Op een gegeven ogenblik, wanneer wij het beschouwen, doet het de mogelijkheden voor ons opeens opnieuw leven. Het lied van de totaliteit breekt eigenlijk nooit af. Wanneer je maar besef hebt, leef je in de tijd, de voortdurende schepping, die in je beweegt, terwijl je toch gelijktijdig deel bent van een verstilde wereld, waarin alles is en daarmee basta. Het is misschien wat abstract, wanneer je het zo probeert weer te geven. Waarom zou een mens, die geestelijk wil leven en denken niet eerst proberen te grijpen, wat de werkelijkheid kan zijn. Niet wat zij is, want dat weet je niet, maar wat zij kan zijn.

Wanneer ik geloof in een grote Kracht, dan is die Kracht overal. Ik moet de aanwezigheid van die Kracht overal gelijkelijk veronderstellen, zodat die Kracht voor mij dan niets anders kan zijn dan een overal gelijkmatig aanwezig potentiaal. Op het ogenblik, dat ik die Kracht beschouw en besef, gaat zij voor mij werken. Voor mij wordt zij een voortdurende openbaring van diezelfde Kracht. Dat is - naar ik meen - het raadsel van de goddelijke energie, die in ons allen ergens bestaat.

Er zijn een hoop raadselspreuken, waarmee wij anders geen raad zouden weten. Zoiets als "Het rad van het leven gaat steeds verder en steeds keer je weer". Neem het letterlijk en je vraagt je af: is dat nu werkelijk zo nodig? Als je het anders bekijkt, dan zeg je: noodzakelijk zal het niet zijn, onnodig is het niet. Mijn besef herhaalt eenvoudig voortdurend de reeksen van mogelijkheden, die ik erken in de totaliteit. Dan wordt de spreuk opeens begrijpelijk:

zonder de totaliteit, het daarmee verbonden zijn en het beleven van de delen daarvan, zou ik niet bestaan, zou mijn zijn geen zin hebben, zou ik versteend, stom, dood zijn.

Wanneer iemand je zegt: "je moet in jezelf keren", dan vraag je je onwillekeurig af: waarom zou ik dat nu doen? Er is buiten mij nog zoveel, wat ik niet gezien en niet beleefd heb. Als iemand zegt: daar heb je weer zo'n vrome inwoner van een van de steden Sodom en Ghomorra. Maar het koninkrijk gods, dat in mij moet zijn, wordt onmiddellijk begrijpelijk, wanneer ik aan de totaliteit denk. Wat is, wat zogenaamd buiten mij is, is maar relatieve werkelijkheid. Ik kan het wel beleven en registreren, maar het is voor mij niet blijvend, niet echt. Het is datgene, wat ik uit de totaliteit put. Wanneer ik de werkelijkheid, godswereld, de totaliteit, of zoiets, wil vinden, zal ik het moeten vinden in de kern, waaruit ik beleef. Dat kan haast niet anders.

Het is heerlijk zo abstract te praten. In abstracties kun je elke reële noodzaak verdrinken. Vele mensen gebruiken zelfs hun geestelijke noodzaken in de totaliteit en de zogenaamde abstracte werkelijkheid op de manier, waarop men jonge honden en katten, die overbodig zijn, in het water dompelt. Je verdringt je eenvoudig, maar moet je nu werkelijk die abstracties geheel vermijden, of moet je ze eerder overdragen in de werkelijkheid van nu? Niet door je abstracter te maken en te zeggen: zij staan eigenlijk buiten mijn leven en zijn er geen deel van, maar door te begrijpen, hoe ik door mijn leven, dat, vanuit de uiterlijkheid bezien, misschien wel abstrakt is, de verklaring vorm in mijzelf, voor alles wat er buiten mij bestaat. Ikzelf ben de verklaring voor het bestaan van alles, wat ik rond mij zie, zover ik daarbij zelf betrokken ben. Dat is niet leuk, maar per slot van rekening, zelfs wanneer je met eksterogen loopt, vraag je je wel eens af: hoe kom ik eraan? Misschien kun je dan een medische reden ervoor vinden, maar de kern van de zaak zal toch blijven, dat je op de een of andere wijze iets verkeerd hebt gedaan, geestelijk of stoffelijk, innerlijk of uiterlijk, zelfs al weet je dat niet.

Het is gemakkelijk om te zeggen: alles wordt ons opgelegd door god. Zo bezien heeft de goede god kennelijk weinig anders in de zin dan het opleggen van lasten en is zo nog erger dan een inspecteur van de belastingen. Wanneer je zo redeneert, is god eigenlijk een voortdurende aanslag op ons bestaan en volgens mij is hij er juist eerder de reden en kracht van. Laat ons rustig zeggen: de abstracte stellingen, waarover je soms eens wilt praten en nadenken, hebben eerst zin, wanneer zij het je mogelijk maken je eigen leven meer relatief te zien, meer in een verband dat veranderen kan.

Wanneer iemand mij zegt dat er maar één waar geloof is, dan weet ik dat hij ongelijk heeft. Weet u waarom? Omdat één waar geloof geen geloof meer kan zijn, en een eeuwige waarheid, die je in jezelf kent een praktijk van leven is en niet een geloof. Zolang nog iemand het enig ware geloof heeft, heeft hij niets anders dan een vlucht ten opzichte van een werkelijkheid, die hij nog niet kan aanvaarden.

Wanneer iemand mij vertelt dat hij de esoterische sleutel tot de oneindigheid heeft gevonden, krijg ik zo het gevoel dat hij een verschil maakt tussen zijn eigen wereld en die oneindigheid. Daarmee bedriegt hij zich of ons alweer: eerst wanneer je de oneindigheid en deze tijd, het normale leven in wereld of sfeer kunt begrijpen als een eenheid, heb je werkelijk toegang tot de oneindigheid en ben jezelf die oneindigheid.

Het klinkt misschien wat onprettig tegenover de mensen, die zo heel veel moeite doen om door te dringen in de kosmische geheimen. Volgens mij kun je alleen in de geheimen van de kosmos doordringen door te bestaan met een voortdurend besef omtrent de betrekkelijkheid, zowel van het beeld, dat je maakt van jezelf, als van alle dingen.

Als je dat begrijpt, is er één ding dat boven alles blijft bestaan en gelijk schijnt te blijven. Dat noem je dan leven of god of nog anders. Dat is de waarde, die je overal terugvindt. Door die waarde leef je, ervaar je. Deze alleen is bepalend voor je zijn.

Dit beseffen, kun je even goed doen zonder ooit over god en het wezen van god te hebben nagedacht, als aan het einde van een langere lijdensweg van overwegingen. Weet u, soms doen de mensen, die naar heiligheid streven, mij denken aan een goede vriend, die ik heb gekend. Hij was theosoof. Dit niet om iets ten nadele van theosofen te zeggen, maar alleen om u duidelijk te maken, waarom hij mediteerde. Wanneer hij dan te hard snurkte en ik hem wakker stootte, was zijn reactie: je stoort mij in mijn meditatie. Dat kan ik nooit vergeten..... Ik heb zo het gevoel, dat vele mensen graag mediteren en wegvlugten van alles, omdat zij dan zo heerlijk de ogen kunnen sluiten voor de werkelijkheid, waarin zij leven.

Toch moet ik zeggen, dat ik naast deze vriend, nog andere vrienden heb gehad. Een van mijn vrienden was erg vroom, zo zwarte-kousen-kerk-vroom: toch was hij een zeer reëel man. Zijn geloof was voor hem alleen de formulering voor iets, waaraan hijzelf geen uitdrukking wist te geven. Voor hem was Christus niet iets wat je in de kerk vond, maar iets wat je beleefde. Christus was voor hem een beleven. Wat de kerk voor hem betekende, was alleen maar een formaliteit van het leven en de beleving. Hoe vreemd het u misschien in de oren klinkt: met al zijn benauwde inzichten - hij was een van die mensen die, wanneer je er twee woorden ingooit, onmiddellijk een bijbelspreuk produceren - stond deze mens veel meer open voor de werkelijkheid dan de theosoof, die, althans in woorden, veel vrijer dacht en een veel wijdere blik scheen te hebben. Dit is nu maar een enkel voorbeeld uit mijn eigen ervaring.

De vraag is niet: wat geloof ik en hoe geloof ik het, maar: hoe beleef ik wat ik ben? Het gaat er in het leven niet in de eerste plaats om erg braaf te zijn. Ik heb mensen gekend, die erg braaf waren, maar die waren meestal onuitstaanbaar. Ik heb ook grote schurken gekend - een paar maar, want je moogt nu eenmaal niet alles van het leven vragen -, waarvan ik moet zeggen dat zij of gewoon domme elementen waren of - en dat komt meer voor dan je zou denken - intrigerende mensen. Waar de brave mensen als het ware gedachtenloos mummelende zich door het leven heen stamelden, was de zogenaamde bandiet, de zogezegd slechte en onbetrouwbare mens, al te vaak iemand die voortdurend intens leefde, die bewust alles bezag en daarop bewust reageerde.

Zó sterk viel mij dit verschil op, dat ik mij zelfs nu nog afvraag of de werkelijke heiligen eigenlijk niet de buitenbeentjes zijn, die in de ogen van brave mensen zo ontzettend ondeugend zijn. Laat mij dat niet al te hard zeggen, anders zijn er misschien nog hier wel enkelen, die zich zeggen: ik heb nog een paar jaren, laat ik gauw proberen of ik niet heilig kan worden op die manier.

Wat ik wilde aantonen is: de essentie is het beleven plus de erkenning, dat geen enkele maatstaf - zelfs niet je eigen maatstaf - absoluut kan zijn of gelden.

Eerst dan benader je de werkelijkheid in jezelf, dan eerst kom je nader tot de kracht in jezelf. En de mens, die op deze manier in zich een beetje contact krijgt met de totaliteit, de werkelijkheid, zal ook in het tijdelijke bestaan en de reeks van verschijnselen iets projecteren. Hij kan als het ware zijn eigen denken helpen tot waarheid te worden. Hij zal misschien wat lossier staan van vele gangbare menselijke visies, dan men rond hem wenselijk acht. Daar staat tegenover, dat zo iemand meer energie heeft, meer persoonlijkheid bezit, dat het denken anders reageert op de gebeurtenissen.

Je kunt natuurlijk zeggen, dat een mens goed en intelligent is, wanneer hij een geheugen heeft als een computer en zich aan alle regels houdt. Hij doet dan altijd wat men goed acht en geeft altijd het juiste antwoord. Hoe kan een computer bijvoorbeeld dichten? Een computer kan woorden aaneen rijen, maar hij kan niet voelen wat zij betekenen. Daarom meen ik dat de mens moet vermijden alleen nog maar computer, administratie- en registratieapparaat te zijn. Volgens mij moet de mens leren een dichter te zijn, die in de erkende betrekkelijkheid van het bestaan voortdurend de intensiteit van eigen gevoelens en beseffen uitstort, zonder de slaaf van de wereld te zijn. Iemand die het beseft buiten zich creërende, innerlijk alweer op zoek is naar een volgende creatie, naar een verdere vernieuwing van eigen wezen.

De mens die de absolute wereld en werkelijkheid zo beseffen kan en daardoor de betrekkelijkheid van de eigen wereld kan aanvaarden, kan het beste worden uitgebeeld als een vogel phoenix, steeds weer neerstortende in een pyramide van vuur, die wij zorgen, hartstocht en leed noemen, om dan weer te beseffen, hoe betrekkelijk zelfs zijn innerlijke verstillings was, zich op te wekken op zoek naar een nieuwe eeuwigheid.

Dat is eigenlijk alles wat ik vanavond te vertellen had. Misschien was het niet erg esoterisch, maar in het komende jaar zullen wij wel meer de esoterie terzijde laten, want het gaat ons in de eerste plaats om een begrip van de innerlijke wereld en de krachten, die wij daarin kunnen vinden.

Ik dacht met mijn betoog van heden in die richting een redelijk begin te kunnen bieden.

Ik dank u voor uw aandacht.

Goedenavond.

d.d. 12 september 1969